

ב"ה

עוֹמֵק הַפֶּשֶׁט עיונים ברצ"י

פ' תצא

על פי 'לקוטי שיחות' כרך כ"ד'

להערות, הארות ו'הקדשות'
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
אנא לפנות לדוא"ל
riz@neto.bezeqint.net

או לטלפון

08-6882799 / 050-4125205

© כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

"כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט"
(כה, א) - ומפרש רש"י: "סופם להיות
נגשים אל המשפט, אמור מעתה אין שלום
יוצא מתוך מריבה" / מדוע זה ש"נגשים
אל המשפט" נחשב לענין של גנות וחסרון?
לכאורה זהו דבר טוב שבאים להישפט
ולברר את האמת! / דיוק רש"י הוא מזה
שנקט הכתוב בלשון "ריב" ולא בלשון "דבר"

**"כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנִגְשׁוּ אֶל הַמְשַׁפֵּט
וְשִׁפְטוֹם וְהַצְדִּיקוּ אֶת הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת
הַרְשָׁע" (כה, א)**

-רש"י-

כי יהיה ריב - סופם להיות נגשים אל המשפט. אמור מעתה: אין שלום יוצא מתוך מריבה; מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק, הוי אומר זו מריבה:

בפשטות, כוונת רש"י היא לבאר את אריכות לשון הכתוב - "כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום":

כיון שמטרת הכתוב לספר שהיה משפט בין שני אנשים, היה צריך להתחיל מיד ולומר "כי יגשו אנשים למשפט";

ועל זה מבאר רש"י, שבאריכות זו בא להורות לנו בגנות ענין ה"ריב", שאם "יהיה ריב בין אנשים" - אזי סופם ש"נגשו אל המשפט".

1. כמבואר במפרשים: רא"ם. גור אריה. באר מים חיים. ועוד.

מה לא טוב?!

אמנם הקשו המפרשים: מה באמת הגנאי בזה ש"נגשו אל המשפט"?

ואדרבה, לכאורה זהו דבר טוב, שעל ידי המשפט יתפשרו וישלימו ביניהם, ועל דרך לשון הכתוב "ושפטו את העם .. וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום"²!

בגור אריה פירש, שהכוונה בזה היא להדגיש, שאף שהריב מתחילתו קטן הוא ונראה כאילו אפשר להשקיטו בנקל ובכחות עצמם, הרי בסופו יהיה גדול עד כדי כך שיוכלו להשקיטו רק על ידי פעולה מיוחדת של הליכה למשפט, כלומר, שלא יצליחו להתפשר ביניהם לבדם אלא יצטרכו להכרעת השופט מן החוץ.

אך לפירושו זה הדוגמא שמביא רש"י מלוט אינה מתאימה לכאן, כי שם נשארה ה"מריבה" והוצרכו לפרוש זה מזה, ואילו כאן סוף סוף מתבטל ה"ריב" בכח המשפט המביא שלום!

ועל כן נראה שיש לקיים דברי רש"י כמשמעותם הפשוטה, שדבר זה גופא ש"נגשו אל המשפט" נחשב לפגם, ועוד גרוע יותר מהריב עצמו, וכמשמעות הלשון "סופם להיות נגשים אל המשפט" - שהוא ענין של ירידה אחר ירידה.

[וכמו שהוא ברש"י לעיל³: "עבירה גוררת עבירה, עבר על 'לא תשנא' סופו לבוא לידי לשון הרע" - שהכוונה היא שהעבירה השניה גרועה יותר מהראשונה.

וכן הוא ברש"י לקמן⁴: "כי ינצו אנשים - סופן לבוא לידי מכות", שגם בזה ברור שה"מכות" הן ענין של ירידה לגבי ה"נציון" שלפני כן].

וצריך ביאור איפוא, למה זה ש"נגשו אל המשפט" נחשב לחסרון וירידה?

2. יתרו יח, כב-כג, הובא במשכיל לדוד כאן.

3. כב, יד.

4. כה, יא.

לא בכל 'משפט' יש מכות

במשכיל לדוד פירש: "רוצה לומר, 'סופם להיות נגשים אל המשפט', שיתבע זה ויביא עדים שהכהו ויחוייב הלה מלקות .. והיינו 'אין שלום יוצא', כלומר: אף על גב דמתחילה לא היה אלא ריב דברים בעלמא, סופם לבוא לידי קטטה ולחבול זה בזה".

ולפי פירושו, כוונת רש"י היא למה שממשיך הכתוב בפסוק הבא⁵: "והיה אם בן הכות הרשע והפילו השופט והכהו וגו'", שזו תוצאה של הריב - שבתחילה היה ריב בדברים בלבד, ואחר כך הגיעו לידי הכאה, ותבע המוכה את המכה למשפט ואכן חייב השופט את המכה בעונש מלקות.

וזו איפוא הכוונה בהכלל "אין שלום יוצא מתוך מריבה" - שהמריבה מביאה למצב של קטטה והכאה, ועד שבאים אל המשפט ונענש המכה בעונש מלקות.

אמנם קשה להעמיס פירוש זה בלשון רש"י, שסתם ולא הזכיר בפירושו כלל ענין של הכאה ומלקות, וכתב רק "סופם להיות נגשים אל המשפט" ותו לא.

ובאמת, בספרי כאן הלשון היא "מי גרם לזה ללקות הוי אומר זו מריבה⁶;

אך רש"י שינה מלשון הספרי, ולא הזכיר כלל את ענין ההכאה והמלקות, ומובן מלשון רש"י שהפגם כאן הוא בעצם זה ש"סופם להיות נגשים אל המשפט" - וכלשון הפסוק כאן: "ונגשו אל המשפט ושפטום", גם לולי המצב של "הכות הרשע" שבפסוק הבא.

5. כה, ב.

6. וראה מה שכתב המשכיל לדוד בפירושו 'ספרי דבי רב' על הספרי.

עומק הפשט – עיונים ברש"י

(והנה, בהמשך הפרשה נאמר⁷: "כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו, וקרבה אשת האחד להציל את אישה מיד מכהו וגו'". ומפרש רש"י שם:

"כי ינצו אנשים - סופן לבוא לידי מכות,
כמו שנאמר 'מיד מכהו'; אין שלום יוצא
מתוך ידי מצות".

ולאחר שראינו שרש"י מפרש להדיא שאנשים הניצים "סופן לבוא לידי מכות", הנה היה אפשר לומר שזו כוונת רש"י גם כאן באומרו "אין שלום יוצא מתוך מריבה", שמתוך המריבה "סופן לבוא לידי מכות" (וכפירוש המשכיל לדוד האמור).

אך כד דייקת שפיר, הרי אדרבה:

לאחר ששם כבר השמיענו הכתוב לימוד זה שמתוך המריבה "סופן לבוא לידי מכות" - לא מסתבר לפרש שגם כאן כוונתו לכך, וכדמוכח גם מזה שלשון רש"י בשני הפסוקים שונה הוא לגמרי; ומסתבר איפוא שהכוונה כאן היא לחדש ענין אחר, וכדלקמן.

[ואמנם, במשכיל לדוד שם נדחק לפי דרכו למה הוצרך להשמיענו פעמיים את אותו הענין - אך לפי דרכנו אתי שפיר שמדובר בשני ענינים שונים].

7. כה, יא.

"כי אִדְבֵר – הַמָּה לְמַלְחָמָה"

ביאור הענין:

מצינו בכמה מקומות במקרא, שסכסוך בין שני אנשים - המובא לפני השופט - נקרא בשם "דבר", וכמו: "כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו"⁸; "מי בעל דברים יגש אליהם"⁹. אולם כאן מדויק הכתוב: "כי יהיה ריב בין אנשים" (ולא "כי יהיה דבר"¹⁰).

ודיוק זה מבאר רש"י באומרו "סופם להיות נגשים אל המשפט, אין שלום יוצא מתוך מריבה" - שכאן מדובר על סכסוך באופן של "ריב", ומזה "אין שלום יוצא" אפילו לאחר שבאים אל המשפט.

כלומר:

כאשר יש סכסוך רגיל בין שני אנשים (שאינו בגדר "ריב" אלא רק בגדר "דבר"), אפשר ליישב את הסכסוך ולהביא שלום - או שהם יתדברו ביניהם, או שבית דין ימצא פשרה; וכן הוא דרך התורה, שכשיש חילוקי דעות בין אנשים צריכים לבוא לפני בית הדין בשביל בירור האמת, וכאשר בית הדין חותכים את הדין מקבלים שני הצדדים את הפסק, ונמצא שענין המשפט מביא לידי שלום, מאחר ששניהם צדיקים הרוצים לידע האמת ולהתנהג על פיה.

אולם כאשר יש "ריב" בין אנשים, אזי המשמעות היא שמעורבים כאן אנשי מריבה, שאינם מעוניינים בבירור האמת, אלא מטרתם היא בעצם המחלוקת.

וזהו איפוא מה שנתכוון הכתוב להשמיענו, שכאשר יש "ריב" - אז גם לאחר המשפט עדיין לא יהיה שלום:

8. יתרו יח, טז.

9. משפטים כד, יד.

10. וראה בארוכה מלבי"ם כאן.

עומק הפשט – עיונים ברש"י

אם היה מלכתחילה "דבר" ביניהם, סכסוך ומחלוקת בענין מסויים בלבד, אז היה המשפט מסייע לברר את הענין ולהביא את השלום על כנו - אבל כיון שהתחלה כאן היא בענין של "ריב" ("כי יהיה ריב בין אנשים"), הרי שוב "אין שלום יוצא"; כי גם לאחר שנגשים אל המשפט לא יצא מזה שלום, כי המפסיד בדין ימשיך בריבו גם אחרי פסק הדין.

וזו כוונת הכתוב באומרו "כי יהיה ריב .. והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע":

כאשר יש משפט התלוי ב"דבר", שמטרתו בירור האמת והבאת השלום, אז יכול להיות ששניהם צדיקים, כי גם המפסיד בדין רוצה בבירור האמת;

אולם כאשר המשפט הוא בגדר "ריב", אז בהכרח להיות "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע" - המטרה של הפסק אינה לברר את האמת באופן ששניהם צדיקים, אלא בהכרח שאחד מהם צדיק ואחד מהם רשע, והמטרה של הפסק דין היא לחתוך מי הרשע ומי הצדיק.

[והכתוב בא לחדש, שאף כאשר בית דין רואים מצב של "ריב", אין להם לטעון שכיון שיש כאן בעל מחלוקת שכל ענינו הוא במריבה הרי אין טעם בכל המשפט וחבל להיכנס לזה -

אלא גם במצב כזה של "ריב", חל חיוב על בית הדין: "ושפטום", לחקור בכל פרטי הדבר ולהוציא פסק דין ככל משפט, להרשיע את הרשע ולהצדיק את הצדיק].

(חלק כד - תצא ד)

לזכות

מנחם מענדל

בן יהודית חי'

שליט"א